

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВ БІЖЕНЦІВ В УКРАЇНІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Незважаючи на те, що з 2002 року Україна є членом Конвенції про статус біженців 1951 року та Нью-Йоркського протоколу 1967 року, ефективне використання положень Конвенції було неможливим протягом тривалого часу.

У 2007 році Україна пережила величезний потік шукачів притулку, які отримали статус біженця як на законних, так і на незаконних підставах. Кількість людей, яким було надано статус біженця, зросла більш як утричі – з 2,3 тис. у 2006 році до 7,3 тис. у 2007 році [1]. Відповідно виникла необхідність прийняти закон, який регулює процедуру отримання, реалізації та припинення статусу біженця. Ще на етапі підготовки закону були вжиті попередні заходи, що встановлюють критерії отримання статусу біженця, і в 2010 році, за рік до прийняття закону, кількість осіб, яким було надано статус біженця, становила 3,0 тис. проти 7,3 тис. у 2009 році [1].

В 2014 році почалася війна, і більше 1,5 мільйона українців (3% від загальної кількості населення України) були змушені покинути свої домівки і переселитися в інші регіони країни [2]. Тим не менше, мирні регіони України залишилися місцем, яке приваблювало шукачів притулку. За даними представництва Агентства у справах біженців в Україні, у 2014 році було подано 1173 заяви на отримання статусу біженця, у 2015 році – 1433, у 2016 році – 656, у 2017 році – 771, і загалом близько 2,6 тис. біженців та 5,5 тис. шукачів притулку проживають в Україні станом на 2020 рік. Більшість із них – громадяни Афганістану, Сирії, Росії, Сомалі та Іраку [3].

Наразі правовий статус біженців визначається насамперед міжнародними договорами України: Конвенцією про статус біженців 1951 року (далі – Конвенція) та Нью-Йоркським протоколом 1967 року (далі – Протокол). Стаття 26 (2) Конституції України передбачає, що іноземці та особи без громадянства можуть отримати притулок у порядку, встановленому законом [4]. Більш детальне регулювання

закріплено в Законі України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (далі – Закон)[5].

Багато положень Закону втілюють адаптовані до національного законодавства положення Конвенції та Протоколу, а також деякі положення Загальноєвропейської системи притулку, що слугує втіленням європейського курсу України.

Основними принципами, на яких базується українська система надання притулку, є наступні: 1. Заборона висилки або примусового повернення біженця до країни, з якої він приїхав і де існує загроза його життю або свободі. 2. Сприяння єдності сімей біженців. 3. Принцип «третьої безпечної країни». 4. Можливість надання тимчасового захисту іноземцям та особам без громадянства, які масово прибули в Україну і не можуть повернутися до країни походження через обставини, подібні до тих, що необхідні для визнання статусу біженця. 5. А також інші принципи, закріплені в міжнародних договорах України та міжнародному звичаєвому праві [5].

Більшість проблем, пов'язаних з правами біженців в Україні, виникають на етапі фактичного здійснення цих прав. Статті 14 та 15 Закону передбачають право біженця на всі права та свободи, передбачені Конвенцією, Протоколом, Конституцією та законами України, включаючи право на охорону здоров'я та медичне страхування та право на отримання фінансової допомоги, пенсій та інших видів соціального забезпечення.

Зараз основною проблемою є маневр між виплатами біженцям та внутрішньо переміщеним особам, які тікають з окупованих територій Криму та Донбасу. Коштів, виділених з бюджету, недостатньо для забезпечення нормального рівня життя представникам жодної з цих категорій. Таким чином, фінансування біженців за допомогою соціальних виплат або страхування представляється майже неможливим.

Статус біженця надає іноземцям обсяг прав, майже однаковий з тим, яким користуються громадяни України. Він передбачає, насамперед, законне перебування на території України, а не право на отримання будь-яких виплат чи страхування. Однак, маючи статус біженця, людина може претендувати на роботу без спеціальних дозволів, що дозволяє їй самостійно заробляти собі на життя.

На нашу думку, в контексті поточного дефіциту бюджету та ситуації воєнного конфлікту в Україні такий підхід є найбільш

оптимальним для біженців, щоб мати змогу заробляти на життя самостійно та одночасно інтегруватися в суспільство. Це вигідно як самим біженцям, які можуть забезпечити себе та свої сім'ї, а також державі, яка отримує певний дохід за рахунок податків від доходів біженців. Необхідно підкреслити, що найчастіше біженцями в Україні є або люди, які мріяли в'їхати до Європи, але були змушені подати прохання про надання притулку в «першій безпечній країні», або жителі пострадянських держав, які вважали, що їм буде легше інтегруватися в Україні.

Ситуація з правами біженців в Україні в цілому значно краще, ніж відповідна ситуація в Італії та Греції. Проти цих країн, зокрема, було прийнято численні рішення ЄСПЛ із зазначенням багаторазових порушень в сфері захисту прав біженців. Однак й українська ситуація потребує подальшого регулювання, особливо в сфері надання правових гарантій та покращення якості життя осіб, які мають статус біженців в Україні.

Джерела:

1. Ukraine Refugee Statistics 1994-2020. URL: <https://cutt.ly/8gHGeRU> (дата звернення 06.11.2020).
2. UNHCR. Ukraine Refugee Crisis. URL: <https://cutt.ly/HgHGtwD> (дата звернення 06.11.2020).
3. Біженці та шукачі захисту в Україні : Тематичний огляд УВКБ ООН. Червень 2019. URL: <https://cutt.ly/ugHGu0R> (дата звернення 06.11.2020).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення 06.11.2020).
5. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011р. №3671-VI. URL: <https://cutt.ly/rgHGyRo> (дата звернення 06.11.2020).

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Федорова Т. С.